

רופא וטרינרי משיב על 20 שאלות בענין ההתנפחות

שהגאזים יוכלו לצאת בדרך הרגילה של גהוק; או שהסיבה יכולה להיות — חסימת הוושט בצורת חנק, או עקב לחץ בלוטות נגועות בשחפת, החוסם מות את מוצא הגאזים.

(3) המספוא כגורם להתנפחות.

ש. מהם סוגי המספוא העלולים לגרום להתנפחות?

ת. ההתנפחות קורה על פי רוב עקב רעיה בעשב בלתי בשל, ביחוד כשיש במרעה צמחי תלתן בפריחתם בעונות גשומות או לחות.

גם צמחי-רעל מסויימים עלולים לגרום להתנפחות, כתוצאה מדלקת; ויכולה להופיע התנפחות גם עקב אכילת מס-פוא קפוא.

(4) גיל הבקר.

ש. העלול להינגע בקר בכל גיליו?

ת. ההתנפחות אינה שכיחה בבקר בגיל שלמטה משנים-עשר חודש — ייתכן

(1) ש. איך אוכל להבחין בוודאות מקרה של התנפחות?

ת. הסימנים הם ברורים. הצד השמאלי העליון של הבהמה מתנפח ככדור פור-רת. תחילה ההתנפחות היא רכה, אחר כך היא נעשית מתוחה וקשה כעור התוף. הבהמה הנגועה היא בלתי שק-טה, נשימתה נעשית מהירה ובלתי עמוקה. ולפעמים היא עלולה לבעוט בכוון בטנה מעצמת הכאב. בלי טיפול מתאים, הבהמה תצנח ותגווע מחמת חניקה או הרעלה בגאזים. לפי השיהוק והפרשת הריר מהפה אפשר להכיר אם צמחים מרעילים או חנק היו הגורם להתקפה.

(2) ש. מהו גורם המחלה בדרך כלל?

ת. ההתנפחות מופיעה עקב התהוות פת-אומית של גאזים בכרס.

זאת עלולה להיות תוצאה של תסיסה מהירה מדי של המזון — מהירה מכדי

מבחן הצאצאים והפרים בדנמרק.

במבחן הצאצאים הוחל בשנת 1900; במבחנים אלה רצו לעמוד על השפעת הפרים על תנובת הבנות תוך השוואתן עם אלו של אמותיהן. העבודות האלה התרחבו במשך השנים והגיעו להיקף רחב בתקופות השנים 1910—1917 וכן בתקופת 1924—1941. פעולות המבחן הופרעו וצומצמו בשנים של מלחמות העולם וכן בזמנים כשההזנה היתה בלתי נורמלית. הנתונים שהשתמשו בהם לצרכי מבחן הצאצאים רוכזו מהמשקים הרשומים בספר העדר ובאגודות לבקורת התנובה. עובדו רק נתונים שהיו שווים ככל האפשר לגבי האם והבת בכל הנוגע לגיל ההמלטה, תנאי ההזנה וההפסקות שבין המלטה להמלטה. תוצאות המבחנים האלה עוררו ענין רב בקהל הבוקרים, והם הקלו הרבה על בחירת הפרים המתאימים. בהמשך הזמן נוכחו שאין המבחנים האלה מדויקים כל צרכם, והמשפט שנחרץ ביחס לפר מסוים לא היה צודק בכל המקרים משום שתנאי החזקת הבהמות לא היו סטנדרטיים משך כל השנים, וקשה היה למעשה להשוות בדיקנות תנובת הבת לתנובת אמה, כיוון שכרגיל היה קיים רווח זמן של שנים בין המלטה האם להמלטת הבת. ספקות אלה ביחס לדיוק המבחן עוררו את אנשי המחקר והמעשה לשכלל את שיטת המבחן, ולשם כך היקמו תחנות מבחן מיוחדות לפרים. בתחנות כאלה מרכזים מ-17 עד 20 בנות לכל פר שעומד למבחן, ומבקרים את תנובתן עם המלטתן הראשונה כשתנאי ההזנה, הטיפול החליבה וכו' הם אחידים ושווים בכל.

מיוחדת במשקי השלחין, כיון שבכל ימות השנה יכול לקרות שיאביסו מס-פוא צעיר ומימי). בסתיו ובחורף אין המקרים כה שכיחים. בחורף עלולה לקרות התנפחות מאכילת מספוא קפוא.

8) «הלחיכה הראשונה».

ו. כפי שהבנתי, מרובים יותר החששות להתנפחות כשהבהמה רועה בעשב הג-תון בשלב מסויים של גדילה. איזהו שלב זה, ואיזו היא הדרך הטובה ביותר להתגבר על קושי זה?

ת. התקופה המסוכנת היא כשהעשב הוא צעיר ועני בתאית. מצב זה קיים בעור-נת «הלחיכה הראשונה» באביב, ובשל-הי הקיץ, כשמתחדשת הצמיחה סמוך לעונת התרדמה החרפית.

אמצעי השמירה הטוב ביותר הוא להא-ביס קצת קש או שחת לפני שהבקר נשלח למרעה.

אמצעי זהירות נוסף הוא — לפקח על הרעיה בכל הנוגע לשעות הרעיה ול-טיב המרעה.

שוהו משום שאין שולחים בקר צעיר למרעה צעיר ועסיסי ביותר. אולם יש להניח שבקר בכל הגילים עלול להת-נפח, בתנאים מסויימים.

5) פרות בעלות תנובה גבוהה.

ו. שמעתי, שפרות בעלות תנובה גבוהה נוטות יותר להיתקף בהתנפחות. האם זה נכון?

ת. קיימות רק הוכחות מועטות לכך.

6) פרות הרות.

ו. הנכון הדבר שבפרות הרות שכיחים יותר מקרי התנפחות חריפה?

ת. כן. אצל הפרה ההרה הלחץ בחלל הב-טן גדול יותר, ולכן יצומצם המרחב הדרוש לכרס נפוחה, וכתוצאה מזה גם כמות קטנה של גזו תפגע קשה בפרה הרה.

7) העונה המסוכנת.

ו. באיזו עונה שכיחה ביותר ההתנפחות?
ת. רוב המקרים קורים באביב ובתחילת הקיץ. (הדברים אמורים ביחס לאנג-ליה וכדומה. בארץ אין לציין עונה

משתדלים לרכו לתחנות האלה מבכירות בנות גיל אחד, שממליטות בעונה אחת ועל ידי כך אין צורך ב«תיקונים» לשם השוואה; וקבוצה כזו של מבכירות מייצגת בצורה המוצלחת ביותר את הצאצא הממוצע של פר מסוים. אמנם במבחנים אלה אין עוד ענין בהשוואת תנובות הבנות לאלה של אמותיהם, אולם התוצאות האבסולוטיות כשלעצמן ערכן רב לגבי הערכת הפר, כיון שהן מתקבלות בתנאי מבחן אחידים בכל.

התקנות למבחנים אלה הן:

- 1) בוחנים מבכירות בהמלטתן הראשונה, בנות פרים שמשתמשים בהם בתחנות להורעה מלאכותית;
- 2) רצוי שכל קבוצה של מבכירות תהיה בת 20 ראש;
- 3) ההמלטות של כל קבוצה תחולנה, במידה האפשרית, בעונה שבין האחד לאוקטובר וה-15 לנובמבר (במשך חודש וחצי בערך). גיל המבכירות הממליטות שינוע בין 27 ל-33 חדשים;
- 4) המבחן של כל קבוצה נמשך 304 ימים מיום ההמלטה;
- 5) רמת התזונה, הרכב המספוא, החליבה וכן כל פעולות הטיפול — קצובים ויציבים לגבי כל תחנות המבחן.

חיה של שדות מרעה נקיים מעשבים רעים.
מבחינה זאת הרי מרעה ישן, על אף היותו משובש „בעשבים רעים“ יעורר בנו פחות דאגה וחששות מאשר מרעה צעיר נקי מכל עשבי-רע.

(12) עשבי רפואה.

ש. הישנם צמחים שאפשר לורעם במרעה כדי שישימשו תרופה למכה?
ת. מסופקני אם יש ירק-עשב שיכול לש-מש תרופה נגד ההתנפחות כל עיקר. כל התועלת שבצמחים אלה היא בגיוון מספוא המרעה בלבד.

(13) רעית-לילה.

ש. שמעתי, כי הרעיה בערב ובלילה נח-שבת למסוכנת ביותר. למה זה כך?
ת. בעיקר בגלל סכנת הטל המרוה את העשבים או מטרות-עוו, העלולים לר-דת בלילה; והוזכר כבר שעשבים לחים עלולים לגרום להתנפחות.

(9) השפעת האחו הזרוע.

ש. המוצדק החשש המיוחד לגבי התנפחות מהאחו הזרוע, לעומת כרייה-מרעה הטבעיים?
ת. כן.

(10) העשבים למיניהם.

ש. אילו הם העשבים הגורמים בעיקר להתנפחות?
ת. מן המסוכנים ביותר הם — בלי שום ספק — זני התלתן השונים, כשהם בתהלת פריחתם.

(11) עשבים רעים.

ש. האם עשבים רעים במרעה עלולים לגרום להתנפחות?

ת. הוזכר כבר, שצמחי רעל עלולים לגרום להתנפחות; על כן מציאות „עשבים רעים“ כאלה במרעה מהווה סכנה. אולם, למעשה, עלול לקרות, שעקב מציאותם של צמחים ועשבים שונים במרעה, כגון מיני הלחך ועוד, ניוונות הבהמות במספוא מעורב ומגוון יותר, והוא עשיר יותר בתאית מאשר הצמ-

מבחינת אלה, כפי שהוכח מהנסיון בשנים האחרונות, קובעים את גורל הפרים לשבט או לחסד.

תוצאות המבחנים של 37 פרים בתחנות אלה בשנת 1951 גילו בין היתר תופעות כגון אלה:

(1) בנות הפר „דל“ הניבו בממוצע לאחר המלטה ראשונה ב־304 ימים 5,322 ק"ג חלב בן 4,55% שומן.

(2) בנות הפר „פטיש“ — 4,234 ק"ג חלב בן 4,42% שומן.

(3) בנות הפר „רדום 75“ — 3167 ק"ג חלב בן 4,24% שומן.

מובן מאליו שהפר „רדום“ הורדם מיד לנצה, והוצא לשחיטה; וזרמתו של הפר „דל“ נערכת בפז ומשתדלים ככל האפשר להרבות את צאצאיו. כל הפרים שמביאים לתחנות ההזרעה הם בעלי מוצא המשובח ביותר, ועד למבחן בנותיהם משתמשים בזרמתם ללא הגבלה מיוחדת, כיוון שמניחים שערכם התורשתי הוא גבוה וללא דופי. אולם כשעומדים על טיבם לאחר מבחן הצאצאים, נוהגים בהם ללא כל דיחוי כנ"ל: הדלים — לשחיטה והמשובחים — לפריה ורבייה מקסימלית; ביחס לפרים שיצאו מהמבחן בציון „טיב בינוני“ אין מחמירים כל כך, ומשתמשים בהם לפי הצורך כפי שהשתמשו בהם לפני המבחן.

בשבע השנים האחרונות הוקמו 15 תחנות מבחן כאלה, ויש באפשרותן לבחון במשך שנה מ־35 עד

40 קבוצות של מבכירות בנות פרים שונים.

(14) מועדים לרעה.

ש. האם מן החכמה להימנע מרעיה בלי-לה?

ת. אני כשלעצמי לא הייתי מרשה לבקר להשאיר במרעה הצעיר למשך הלילה. יהיה רצוי יותר לתת לפרות לרעות אחרי חליבת הערב שעות מועטות ואחרי כן להוציאן לכל הלילה לחלקת בור ללא עשבים.

(15) קיצוב הזמן לרעה.

ש. מהו לדעתך קיצוב הזמן הרצוי ביותר, בצאת הבקר לרעה בפעם הראשונה? ת. התחל ברעה משך 10—20 דקה בבוקר ולעת-ערב, ביום ראשון לרעה. האריך את הזמן בהדרגה, במידה שהפירות מתרגלות למרעה. מלבד זה, נסה לחלק את המרעה לפסים, ולבקר תהיה גישה כל פעם רק לפס אחד בלבד עד שילחך כראוי. בשיטת רעה זו תאכלנה הבהמות גם את חלקי הצמח הגסים יותר, העשירים יותר בתאית, המצויים סמוך לקרקע.

(16) מקרי, התנפחות בחצר או ברפת.

ש. היש לחשש למקרה התנפחות בבקר, המוחזק ברפת או בחצר? ת. כן. אם מאביסים אותו במספוא העלול לגרום התנפחות — כגון כרוב-מספוא וסלקים קפואים או עשב צעיר ותלתן שלא הספיק ליבול קימעה בטרם יוא-בס.

עזרה ראשונה.

(17) ש. מה העזרה הראשונה שיש להגיש לבהמה?

ת. אם אין המקרה חריף ביותר — די בהגמעת תרופה. והתרופות הרגילות הן: 30 גרם טרפנטין בחצי ליטר שמן פשתן, או 30 גרם פורמלין בתוך חצי ליטר מים קרים. בתרופה השניה טוב להשתמש במקרה שהבהמה עומדת לה-שחט תוך שבוע שבועיים.

אם המצב הוא חמור, כגון: במקרה שהעור מעל לכרס הוא מתוח מאד והי-בהמה נושמת בכבדות, תשתמש מיד בטרוקר. טוב לחתוך חתך קטן בעור בסכין חדה קודם לתקיעת הטרוקר, אחרת עלולים להתקל בקשיים בשעת נעיצת הטרוקר. אחרי כן השקה את הבהמה את התרופה הנ"ל.

אם הגאו פורץ מאליו אחרי נעיצת הטרוקר הרי אפשר להוציאו אחרי כמה דקות.

תקלה

(18) ש. האם טיפול זה יספיק בכל מקרה? ת. לא. לפעמים רק מעט גאו ונוזל קצפי יצאו, והטרוקר והקנה לא יביאו הר-ווחה. במקרה זה צריך לקשור את המכשיר התקוע בחבל מסביב לבטן, מגישים את המשקה כנ"ל וקוראים לרופא הוטרינרי. לפעמים דרוש ניתוח כדי להריק באופן חלקי את הכרס ולשחרר את הגאזים שנצטברו בפנים.

(19) הבראה

ש. כמה זמן יעבור כרגיל עד שהבהמה מבריאה לחלוטין מהתנפחות? ת. על פי רוב הבהמה חוזרת לאיתנה ולתנובתה הרגילה תוך 3—4 ימים, אבל סיבוכים עלולים לקרות.

(20) סיבוכים

ש. מה הם הסיבוכים האפשריים? ת. פריטוניטיס (דלקת קרום הכרס) עלולה להופיע, כשהשתמשו בטרוקר מזוהם, או במקרה שהוצא הקנה מבלי להח-זיר תחילה את הדקר לקנה שבנקב; הדלקת עלולה גם להגרם ע"י פתיחת מורסה ישנה. במקרה שהבהמה היתה נגועה בשבר, ההתנפחות עלולה לגרום להחמרתו. כשהבהמה התנפחה בחדשי הריון האחרונים, עלול פרי בטנה לג-ווע מחמת תוזות הרחם או עקב חדירת הגאזים המחניקים לתוך הדם.